

Fakta Gyldendals Verdensatlas

Anmeldt af Bjørn Westerbeek Dahl

Fakta Gyldendals Verdensatlas

Dansk forlagsredaktion: Allan
Brusendorff. 1991.

72 kortsider + 42 sider index.

Sammenhørende med: *Fakta,*
Gyldendals leksikon 1-4.

4. udgave 1991

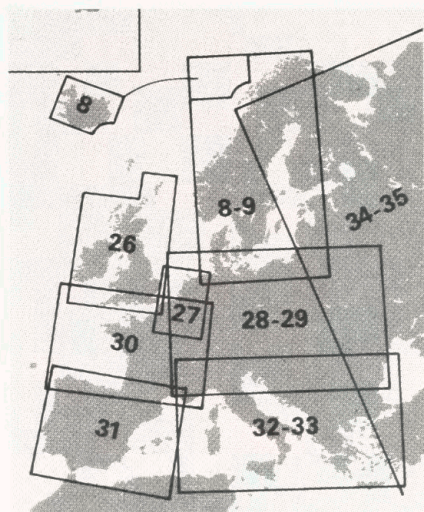
ISBN 87-00-04613-2

Gyldendal

„*Fakta Gyldendals Verdensatlas*“ er en stærkt forkortet udgave af Gyldendals atlas, hvis ottende udgave blev publiceret i 1991, og som bygger på den engelske kortproducent George Philip & Son's University atlas. De to danske atlasudgivelser svarer derfor nøje til hinanden og mange af de beskrivelser, der nævnes nedenfor gælder således begge kortværker. „*Fakta, Gyldendals Verdensatlas*“ er en mindre atlasudgivelse, tillempt lokale forhold og i dette tilfælde brugerne af det lille håndleksikon, som atlasset er udgivet sammen med. Det skal være et – som det udtrykkes – „kompakt“ atlas, uden at prætere at kunne klare opslag af mere specialiseret karakter.

Dets blot 51 forskellige kort, fordelt på 72 kortsider, er afpasset dette formål. De 30 kort er uændret gentaget fra Gyldendals atlas, de øvrige er enten om- eller nytænket, men alle med tydeligt afsæt i det store atlas.

Selv den instruktive opbygning af indholdsfortegnelsen i dobbeltspaltede sider genkendes fra Gyldendals atlas: I venstre spalte henvises med

Indexkort til
Europakortene.
Hel størrelse.

indexkort til de relevante sider. Højre spalte udgør en mere traditionel indholdsfortegnelse, der yderligere er specificeret med de pågældende korts måleforhold og evt. bikort. Klart og overskueligt. Blot ærgerligt, at indholdsfortegnelsen ikke har fundet plads på for- eller bagsatspapiret, hvor nogle markskrigeriske og her ganske ligegyldige fotos af regnskove og Storebæltsbroen (!) gerne kunne have veget pladsen.

Forskellige måleforhold

Atlassets 51 kort har skullet tilpasses bogens format på 28 × 23 cm (h × b) og det har betydet, at kortværket ikke har et gennemgående måleforhold for de enkelte verdensdele. Nordamerika har således måleforhold 1:15 mill. (Canada), 1:12 mill. (USA), mens Latinamerika er i 1:16 mill. Praktiske forhold har her som i andre atlas na-

turligvis været bestemmende for dette, men det forrykker balancen i opfattelsen af områdernes indbyrdes størrelse. Selvom man fra redaktionens side således har stået frit i valget af måleforhold, har man ofte valgt et forhold, der er lige i overkanten af det, der har kunnet rummes inden for margenerne: For at få Kreta med på kortet over Italien og Balkanlandene har man måttet benytte en del af margenen, og også Dolomitterne rager ud over kortets kant. Langt de fleste af kortene sprænger på samme måde billedligt talt deres rammer for at få et mindre landområde, som tilfældigt er skåret fra i afgrænsningen af udsnittet, med til den helhed, hvortil de hører.

En anden løsning på dette problem ses også i dette atlas: Det man ikke har kunnet få med, selv ved en genembrydning af margenen, flyttes til et lille selvstændigt bikort, placeret, hvor der på hovedkortet ellers ville have været en „tom“ plads – som oftest et havområde. På den måde har man afskåret den sydligste tredjedel af Indien fra hovedkortet og placeret den i det Indiske Ocean syd for Pakistan.

Helt besynderligt virker det, når man samtidig ændrer på måleforholdet, så proportionerne ødelægges. Dobbeltopslaget „Australien“ er fx helt domineret af bikortet over New Zealand, der er gengivet i det dobbelte måleforhold. I flere tilfælde optræder politiske kort som bikort til kortets topografisk-fysiske beskrivelse. Det er meget få steder, hvor bikort ikke generer det ellers rolige kortbillede.

I sidste ende afspejler problemet med margenbrud og bikort konflikten mellem et måleforhold, der på den ene side gerne skal være så afrundet som muligt af hensyn til aflæsningen, og på den anden side skal tilpasses en

bog med en begrænset kapacitet på hver side.

Selvom originalkortene er tegnet i England, er der taget skyldigt hensyn til danske og skandinaviske forhold, og kortene over Norden er ikke alene placeret før detailkort over andre europæiske lande, men også gengivet i et langt bedre måleforhold end resten af verdensdelen. Efter Europa følger Asien, Afrika, Australien og Nord- og Sydamerika, der hver indledes med et fysisk og politisk kort, før detailkortene gengives. Kortenes indhold overlapper hinanden fra opslag til opslag.

Kort, der fylder et helt opslag, er ikke trykt helt ind til bogryggen, og der er således ikke gået oplysninger tabt ved indbindingen. Det er ellers en fejl, der ofte ses, når billeder og kort skal gengives på to sider.

Sidetale og kortets navn (område) er tydeligt placeret øverst på hver side, hvor også måleforholdet er angivet. Alle måleforhold er afrundede, hele tal, og kan derfor let bruges som udgangspunkt for afstandsregninger. Ved hvert kort er der desuden placeret en målestok, der umiddelbart kan anvendes til målinger. På en ligeledes fast plads på siden ses også nøglen til de betydningsbærende højdesignaturer, opstillet i et overskueligt niveaudelt skema.

Blandt det store udvalg af oplysninger, som teoretisk set kunne være medtaget på et verdensatlas, vælger man som oftest en kombination af en fysisk overfladebeskrivelse (fordeling af land og vand og markering af højder), topografiske oplysninger (byer, veje og jernbaner m.v.) suppleret med en række politiske og administrative grænser. Sådan også her.

Højdeforholdene angives ved kolorering, der nødvendigvis varierer fra kort til kort på grund af deres

varierende måleforhold. Der benyttes en let forståelig farvesymbolik, hvor de enkelte trin i en farveskala markerer højdeforholdene. Der ses fem trin for den blå farve (dybder i havet), afsluttende dybest med en kraftig blå. På samme måde er der fastlagt en grønlig farveskala i fire trin aftagende fra kraftig grønt til gult for højder op til 1000 m. Herefter kommer endnu en farve, en brun, der bliver trinvis stærkere jo højere man nærmer sig 3000 m, der afgrænser til sidste farvebunt af kraftigt blåviolet, der i trin aftager i styrke mod maksimumsgrænsen over 4000 m. Desuden er der ved bjergkæder lagt et underlag af mørkt raster som bundrelief, så læseren hurtigt kan danne sig et billede af overfladeforholdene.

Gengivelsen af bebyggelses- og naturnavne er bygget op over et fast skema med anvendelse af fed skrift og kursiv som variabler for det betydningsbærende element i skriften.

Et udsnit af kortet over Italien viser dette tydeligt: De forskellige signaturer antyder alene byernes relative størrelse og betydning, ikke deres absolute indbyggertal eller udstrækning.

Navne på lande og lokaliteter, der strækker sig over flere sprogområder er gengivet på dansk, ellers anvender *Fakta* lokale navneformer. Det giver den pudsighed, at Grækenland skal søges under denne navneform, men dets hovedstad findes under Athenai. I flere tilfælde er en alternativ navneform (som her ved Athen) sat i parentes. Lidt overflødig ved Rom(a) og Firenze (Florens), men nyttigt ved Kriti (Kreta). Santorini, som de fleste kender under denne italienske navneform, er derimod ikke anvendt som dobbeltform for Thira i Kikladhes (Kykladerne). Godt Odysseus var mere kendt på de kanter ...

22.000 navne på 48 sider

„Fakta, Gyldendals Verdensatlas“ omfatter angiveligt ca. 22.000 navne, der alle optræder i det omfattende index på 48 dobbeltspaltede sider. Hvis en lokalitet optræder på flere kort, henvises kun til det kort, hvor stedet vises mest detaljeret. Altså kun én henvisning pr. stednavn.

Henvisningerne fører læseren til

Herover udsnit af Italiens-kortet.
Nederst udsnit af indexet i hel størrelse.

Tukangbesi, Kepulauan

Tukangbesi.	47	6	0	S	124	0	E
Kepulauan	55	32	30	N	20	37	E
Tuktoyaktuk	64	69	27	N	133	2	W
Tukuyu	56	9	17	S	33	35	E
Tula, Hidalgo, Mexico	68	20	0	N	99	20	W
Tula, Tamaulipas, Mexico	68	23	0	N	99	40	W
Tula, Sovj.	34	54	13	N	37	38	E
Tulak	43	33	53	N	63	40	E
Tulancingo	68	20	5	N	99	22	W
Tulare	66	36	15	N	119	26	W
Tulcan	70	0	48	N	77	43	W
Tulcea	29	45	13	N	28	46	E
Tuli, Indonesien	47	1	24	S	122	26	E
Tuli, Zimbabwe	57	21	58	S	29	13	E
Tülkarm	40	32	19	N	35	2	E
Tulle	30	45	16	N	1	46	E
Tulleng	18	69	38	N	18	17	E
Tullinge	13	59	12	N	17	53	E
Tulmaythah	55	32	40	N	20	55	E
Tulsa	67	36	10	N	96	0	W
Tulia	70	4	6	N	76	11	W
Tulun	37	54	32	N	100	35	E
Tulungagung	46	8	5	S	111	54	E
Tum	47	3	36	S	130	21	E
Tuma	69	13	6	N	84	35	W
Tumaco	70	1	50	N	78	45	W
Tumatumari	70	5	20	N	58	55	W
Tumba	13	59	12	N	17	48	E
Tumba, L.	56	0	50	S	18	0	E
Tümbes	70	3	37	S	80	27	W
Tümd Yöngi	50	40	30	N	110	30	E
Tuse	25	55	43	N	11	38	E
Tuse Næs	25	55	46	N	11	42	E
Tusenøyane	18	77	5	N	22	0	E
Tustervatn	16	65	49	N	13	54	E
Tustna	14	63	10	N	8	5	E
Tuticorin	44	8	50	N	78	12	E
Tutjunniemi	23	62	25	N	29	36	E
Tutöia	71	2	45	S	42	20	W
Tutung	46	4	47	N	114	40	E
Tutrakan	33	44	2	N	26	40	E
Tuttlingen	28	47	59	N	8	50	E
Tutuuala	47	8	25	S	127	15	E
Tutuila	58	14	19	S	170	50	W
Tuulijärvi	21	63	34	N	30	33	E
Tuulos	23	61	9	N	24	47	E
Tuupovaara	23	62	28	N	30	36	E
Tuusniemi	23	62	50	N	28	30	E
Tovalu	58	8	0	S	178	0	E
Tuvinke ASSR	37	51	30	N	95	0	E
Tuxpan	68	20	58	N	97	23	W
Tuxtla Gutiérrez	68	16	50	N	93	10	W
Tuy	31	42	3	N	8	39	W
Tuy Hoa	48	13	5	N	109	10	E
Tuyen Hoa	48	17	50	N	106	10	E
Tuz Gölü	42	38	45	N	33	30	E
Tüz Khurmätü	42	34	56	N	44	38	E
Tuzla	33	44	34	N	18	41	E
Tvedestrand	15	58	38	N	8	58	E
Tveitkivitingen	15	60	21	N	5	55	E
Tverrbakktingen	19	69	52	N	20	18	E
Tverrelva	19	69	53	N	23	30	E
Tverrelvmo	18	65	57	N	19	40	E
Tverrfjellet	14	62	8	N	8	15	E
Tveta	13	59	8	N	12	50	E
Tvine	15	60	21	N	5	50	E

nummeret på den rette kortside, og herefter skal man så via kortets referenceramme af bredde- og længdegrader finde frem til sin lokalitet. Skal man fx finde Ouagadougou føres man til kort 54 12 25 N 1 30 W. Det betegner vel ikke overraskende kortside 54, og placeringen på 12 grader 25 minutter nordlig bredde og 1 grad 30 minutter vestlig længde. Ganske mange tal at holde styr på i en søgeproces, og gerne havde man set et referencenet, bestående af en tal- og bogstavkode som betegnelse for de firkanter, som dannes af længde- og breddegraderne. Dette system kendes bl.a. fra „Topografisk Atlas Danmark“ og også store verdensatlas bruger det, fx Gyldendals store verdensatlas fra 1951.

22.000 stednavne i registeret er ikke meget. Gyldendals atlas fra 1991 indeholder ca. 60.000 navne og det gamle verdensatlas fra 1951 ikke mindre end 180.000.

Det skal ikke lægges kortproducenten til last. Hvad der mangler i detaljeringsgrad er vundet i overskuelighed. Og den brugerskare, der må forventes at skulle anvende atlasset vil sikkert værdsætte den sortering, der her er foretaget af udgiveren, og kortene er tydelige og let aflæselige.

Kortenes fysiske og topografiske informationer suppleres som omtalt af et udvalg af politiske oplysninger. Landegrænser er naturligvis altid med på hovedkortene, mere vakkende er udvalget af lokale administrative grænser. Uforståeligt har *Fakta*s redaktion valgt et Tysklandskort uden

„Ländergrænser“, hvorimod hver og et af Frankrigs 95 departementer er medtaget. Heller ikke grænserne for de jugoslaviske delrepublikker er med. Lidt slør er der på de danske amtsgrænser, hvor der på Sjælland stadigvæk er angivet en enklave af Roskilde Amtskommune inde i Storstrøms Amtskommune (Hårlev Overdrev – forståeligt nok ikke benævnt på kortet). Området indgik i Storstrøms Amt pr. 1. april 1972, hvilket den danske redaktion – om ikke andre – burde have opfanget for længst. Tidspunktet for redaktionens afslutning havde det nok været en god idé at få med i vores turbulente tid, hvor de politiske forhold ændrer sig fra dag til dag. Copyrightåret er 1988, men der er foretaget revisioner i løbet af 1990. Bl.a. er Tyskland kommet med som én, hel, genoprettet stat. Til gengæld må kortet have været under produktion, da Sovjetunionen gik i opløsning i sensommeren og efteråret 1991. Allerede visse af 1600-tallets kartografer krævede af et godt kort, at ophavsmanden noterede årstallet for sin opmåling, men dette er stadigvæk svært at efterleve for mange.

„Fakta, Gyldendals Verdensatlas“ er et kortværk, der på nær de vanskelige registerhenvisninger vil tilfredsstille et stort publikum, men som mange også vil vokse fra. I det beslægtede, men større, Gyldendals atlas vil de finde en god erstatning, der som deres gamle Fakta-atlas bygger på det bedste i den moderne kortproduktion.